

Omställning pågår, men hänger människan med?

Den komplexa människan, med känslor, fantasi och tillitsfulla samtal som fördjupar och möjliggör är en faktor i omställningen som inte hörs så ofta i debatten. Reglabs årskonferens 2022 bjöd på många insikter som vidgar vyer och förlänger tankebanor.

Gårdagens framtidsvision är vår nutid

Vi sitter fast i en petrokultur och det räcker inte att minska lite utsläpp här och där, det krävs genomgripande samhällsförändringar. Men vad betyder det? Är det ens möjligt att föreställa sig? Samtalen om framtiden behöver demokratiseras så att olika perspektiv får komma till tals och forskarna Johannes Stripple och Ludwig Bengtsson från Lunds universitet skapar berättelser som hjälper människor att omsätta den transformativa förändringen till sin vardag och verklighet. Projektet heter Climaginaries och de menar att hur vi föreställer oss framtiden påverkar de val vi gör idag.

- Människor måste vilja upptäcka de postfossila världarna. De behöver bli nyfikna, säger Johannes Stripple.

Även om vi vet en del om framtiden så finns det mycket som vi inte kan veta. Framtiden växer fram medan vi lever den, med ny teknik, nya normer och viljor. De berättelser som skapas i projektet Climaginaries utspelar sig i framtiden och grundas ofta på hur förändringar har skett historiskt. Syftet är att använda framtiden för att planera och skapa nya alternativa framtider, och för att kritisera hur dominanta framtider framställs.

- Att ställa om kräver fantasi och det måste man öva på. Vi konkretiserar förändringar och placerar dem på platser och i livsmiljöer för att få syn på petrokulturen och göra alternativa framtider greppbara, säger Ludwig Bengtsson.

De berättelser som Johannes Stripple och Ludwig Bengtsson är med och skapar tar sig olika uttryck. I ett museum om petrokulturen blir nutiden bisarr – lego är oljebitar och vardagssaker av stål är unika eftersom nästan allt har smälts. Den berättelsen finns också som vandringsutställning med tillhörande övningar för årskurs 7-9 och gymnasiet. I deras turistguide från den påhittade staden Notterdam skapas andra berättelser om framtiden utifrån en fiktiv plats och livet där. De har även gjort en ljudvandring från framtiden i Malmö, där berättar de som var med om sina minnen från omställningsåren; en chaufför, en handläggare på Försäkringskassan, en odlare.

- Nästa ljudvandring har premiär i vår, den heter Farväl Falsterbo. Där tar vi avstamp från en storm 2072 och lyssnaren får välja mellan en värld med hög klimatambition och en värld med låg, säger Johannes Stripple.

<https://www.climaginaries.org/>

Hopp och sorg

Människan står i centrum även när Kristina Lindström och Per-Anders Hillgren från Malmö universitet pratar om hopp och sorg i omställning. Att hantera osäkerhet är en av de stora utmaningarna vi står inför. De menar att optimism är centralt i vårt postmodernistiska sätt att hantera klimatkrisen, teknikoptimism är det tydligaste exemplet, men krisen innefattar även sorgearbete – förlusten av en hoppfull framtid, förändringar av vanor och miljöer.

- Man behöver tillåta sorgen att bli en resekamrat men ändå inte släppa taget om hoppet, även om hoppet kanske behöver bli mer grynigt än den positiva optimismen.

I projektet har de engagerat människor för att iscensätta fossilfria framtider som värnar om både hopp och sorg, och hitta metoder för att diskutera dessa.

- Vi har engagerat människor i byalag och andra offentligheter i många format och metoder, till exempel i online målarworkshop.

Kristina Lindström och Per-Anders Hillgren berättar att deltagarna skulle ta med sig något de vill bevara, något de kommer att sakna eller vill släppa taget om inom olika områden som mat, mobilitet, landskap och arter. Samtalen som uppstod i gruppen rymde både reella förluster och existentiella eller nostalgiska tankar och känslor. Förlusten av ljuset från glödlampor kunde leda till en saknad av barndomens jular och förlusten av en bekymmersfri framtid.

- Det viktiga är att se att det hänger ihop, och att våga gå in i processer där man inte har kontroll. Vi behöver ta in svårigheterna för att ta problemen på allvar. Både sorg och hopp har så många nyanser.

De samtal som startade i målarworkshopen visade också att ju mer man fördjupar sig desto fler lösningar dyker upp – förlusten av spontan mobilitet leder snabbt till lösningar med bilpool. Det finns ofta både negativa och positiva inslag i att lämna och att ändra traditioner och vanor, och samtal gör förlusterna mindre hotfulla.

- Vår uppmaning är att prata om det! Prata om helheten, både positivt och negativt. Vad är jag rädd att gå miste om? I förluster finns ofta förändring och ju mer vi pratar om det desto bättre möjlighet har vi att navigera och välja det vi tror på.

www.griefandhope.mau.se

<https://www.youtube.com/watch?v=2kvX4Db7as4>

Bygga kunskap och öka tilliten

Genom ändringar i tankeinfrastrukturen kan vi ändra framtiden. Samtalet, dialogen och de långa ostörda tankebanorna stod i centrum när Bodil Jönsson resonerade om omställning, om hjärnspöket som heter ont om tid, och om att välja helhet istället för splittring, både i sin egen vardag och i samhället och framtidsdiskussionerna.

- Vi har inte ont om tid, det är ett hjärnspöke. Tiden kommer med samma hastighet som den går. Vi har mer fri tid än alla generationer före oss – så vad är det vi har ont om? Vad står upplevelsen för? Kanske är bristvaran inte tid utan snarare trygghet, både inre och yttre, och tillit, till sig själv och till andra?

Tiden är vad den är, men vi väljer hur vi nyttjar den. Splittrar vi dagen i många enkla uppgifter så hinner vi kanske aldrig starta med de svåra, de som är nödvändiga för omställning. Bodil Jönsson säger att det som är svårt kräver sammanhållen tid med tankebanor som inte bryts av ovidkommande mejl eller rutinuppgifter. Splittring i samhällsdebatten där alla kan åberopa sanningen, oavsett vetenskaplig grund, leder också till att helheten går förlorad. De stora, svåra uppgifterna i omställningen behöver sans, och tillit till det gemensamma, till samhälle och vetenskap.

- Samtal bygger på överlappande kunskaper, och i grunden bygger det på tron att det faktiskt finns kunskap. Att begreppet alternativa fakta har kunnat sprida sig säger något om vår tidsanda, säger Bodil Jönsson.

Tillit är en huvudingrediens i det samtalsklimat som Bodil Jönsson menar behövs i omställningen. Konvivialitet är ordet som hon för in i det svenska språket. (Ja, det finns sedan tidigare men det har inte använts särskilt mycket.) Hon förklarar det som en vänlig, tillitsfull och tillåtande miljö, ett klimat där vi kan hitta lusten och glädjen i att utveckla stegvis, bygga kunskap successivt och våga tänka något tidigare otänkbart tillsammans. Att skapa den miljön i sin omgivning börjar med att skapa den i sig själv.

- Vi behöver vara trygga och våga prata med varandra om klimatscenarier som fakta, och utvidga samtalet till att inte bara handla om ”if then” utan även om ”what if”.
- Inför klimatomställningen är det just tillit och trygghet som vi behöver etablera, vi behöver miljöer som är så tillåtande och uppmuntrande att vi kan prestera det tidigare otänkbara.

Bodil Jönsson skriver på sin blogg: *”För mig har konvivialitetstänkandet hamnat överst på mina check-listor. När jag ansvarar för en verksamhet/samvaro/arbetsuppgift tänker jag alltid: ”har jag nu funderat tillräckligt över det konviviala i detta?!” Och jag har det också med mig när jag reflekterar över sådant som genomförts. När det gått riktigt illa: ”Ja, så klart det måste gå så. Det funkade inte konvivialt!” Alternativt när alla liksom lyft sig i håret: ”Där ser man vad konvivialiteten kan uträtta!”*

<https://bodiljonsson.se/blog/>

Lantbruket går före

Att bryta paradigmen är en väg framåt, sa Per Frankelius från Agtech 2030, ett utvecklingscentrum för gröna näringar vid Linköpings universitet.

Per Frankelius beskriver en hisnande produktionsökning inom lantbruket, sett ur ett historiskt perspektiv. Till exempel: lantbruket hade självkörande traktorer långt innan det fanns självkörande bilar. De hade tidigt robotar som interagerar med biologiska varelser.

- Det finns många exempel, lantbruket driver innovation både för sig och andra branscher. Befolkningsökningen blev inte den katastrof som man trodde tack vare detta.

De tre dimensionerna av hållbarhet väger inte lika tungt i samhällsdebatten, men i omställningen behöver inte bara klimatet fokuseras utan även de övriga dimensionerna av hållbarhet. Per Frankelius visar exempel från flera företags webbplatser där deras hållbarhetsarbete nästan uteslutande beskrivs utifrån klimatpåverkan.

- Det är som sagan om kejsarens nya kläder. Vi går i ledband och vill tycka likadant. Det är svårt att lämna ett synsätt och testa en annan vinkel. Vi har tankemönster som styr beteende och tankar.

Per Frankelius använder hästbranschen som exempel.

- Hur ser vi på den näringen? Stämmer den ofta negativa bilden, är hästbranschen verkligen en miljöbov? Det ser ut så i media, men det är inte den enda sidan.

Han pekar på att kolinlagringen i marker har ökat nära städerna, och det finns samband med hästnäringen. Hästnäringen bidrar också till biologisk mångfald i de tramphål de lämnar efter sig i hagarna, de bidrar till välbefinnande och hälsa, till kulturlandskapet, till jordhälsa och mycket mer. Det ska också räknas in, menar Per Frankelius

Agtech 2030 är en innovationsmiljö för omställning och utveckling i lantbruket. Per Frankelius berättar om pågående innovationer med exempelvis maskiner som använder elektricitet istället för gifter för att döda ogräs, ogrärensare som har knivar och kamera för att särskilja ogräs och grödor, en markpackningsindikator som beslutsunderlag, underjordiska bevattningssystem, solcellsparker i stråk på odlingar, självgående såmaskin, robotar i små klungor på fälten, hampa som fibermaterial istället för plast, och mycket, mycket annat.

Ständiga förbättringar räcker inte, säger Per Frankelius, det krävs innovation.

- Innovation är paradigmbrytning, men nya idéer möts inte alltid positivt. Människan är ibland lite trög. Vi behöver vara pragmatiska, man måste få experimentera och göra fel också.
- Vi måste fatta att vi styrs av tankemönster, och är invanda i vissa perspektiv. En kreativ värld behöver förhålla sig till det.

<https://liu.se/en/research/agtech2030>

<https://www.vretakluster.se/projekt/pagaende-projekt/agtech-2030>